

גליון נושא: 'בדיקת חמץ - בזמנו'

בס"ד, יום ג' פרשת מצורע, ד' ניסן תשע"ו.
להצלחת התורם ובני ביתו הי"ו בכל הענינים.
דיונים אקטואליים בענינא דיומא בעניני חג הפסח.
לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

פנינים

מדוע נתחדש חיוב בדיקה ?

מדרבנן לא מספיק ביטול: הנה בשביל קיום מצות ביעור דאורייתא היה מספיק לבטל או להפקיר, שבערב פסח יאמר שכל החמץ שיש לי בבית ובכל מקום שהוא אני מבטל אותו ומפקירו כעפרא דארעא.

ומהתורה הוא צדיק גמור אף שיש לו חמץ ברשותו כיון שאינו שלו אינו עובר בבל יראה, כמבואר בגמ' (פסחים דף ה:) שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. אך חכמים חידשו חובת בדיקה וביעור בפועל ולא סמכו על הביטול.

בל יראה - לדעת רש"י (פסחים דף ב: ד"ה בודקין) טעם חיוב הבדיקה הוא כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא, וביאר הר"ן (ריש פסחים) כוונת רש"י, שיש לחוש שאפילו אומר בפיו שהוא מפקיר חמצו, אך בלבו אינו מבטלו בלב שלם שאינו רוצה להפסיד ממונו, לכן חייבו חכמים לבדוק ולבער ולא לסמוך על הביטול.

שמא יבוא לאכלו - לדעת תוס' (פסחים דף ב: ד"ה אור) הטעם שהחמירו חכמים לבדוק את החמץ ולבערו, ולא הסתפקו בביטול בלבד, כי אם ישאר החמץ בביתו יש לחוש שמא ישכח ויבוא לאכול את החמץ כיון שכל השנה רגיל בזה, לכן חייבו חכמים לבדוק ולבערו מן העולם. שני הטעמים הובאו במשנ"ב (סימן תל"א ס"ק ב').

מדרבנן לא מספיק בדיקה: ומבואר בר"ן (פסחים דף ב. ו: מדפי הרי"ף), ונפסק במשנ"ב (סימן תלד ס"ק י') שמדאורייתא אין צריך לבטל אחר הבדיקה, דכיון דכבר בדק ועשה כל מה שצריך אינו עובר בבל יראה מדאורייתא.

ורק מדרבנן הצריכו ביטול כמבואר בגמ' שמא ימצא בפסח גלוסקא יפה שאינה מתבטלת (ורק פירורין דלא חשיבי מתבטלין מעצמם) ופירשו רש"י ותוס' שיש חשש שישהה מעט קודם שישרפנו, ויעבור אז על בל יראה. אבל אם יבטלנו שוב אינו עובר בכל גווני על בל יראה. ❖

איך בודקים בית נקי לפסח ?

שאלה: כיום שנהגו לנקות טוב לפני הבדיקה, לכאורה הניקיון מוודא שאין חמץ במקום שניקו, וא"כ מה נשאר לבדוק בשעת בדיקת חמץ, הרי לכאורה מכיון שהוא ודאי נקי שוב חשיב כמקום שאין מכניסים בו חמץ (ערוך השולחן סימן תלב סעיף ה').

ואמנם הרמ"א (סוף סימן תל"ב) מביא שנוהגים להניח פתיתי חמץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. מ"מ הרי הרמ"א מסיק בשם הכל בו שאין בזה חיוב, דדעת כל אדם עם הברכה לבער אם ימצא, וא"כ יש לשאול מה שייך לחפש חמץ אחר שניקו היטב ולא נשאר חמץ בבית.

וידוע מה שכתב
השעה"צ (תלב ס"ק יב)
שבזמננו שמנקים היטב יש
לדברי הרמ"א יסוד מדינא,
אם כן ברגע שמצא את
עשרת הפתיתים יפקע חיוב
הבדיקה.

תשובה: נחלקו בזה גדולי
הפוסקים האם נשאר חובת
בדיקה, ואיזה סוג בדיקה
צריך על מקום נקי, ויש
בזה כמה דעות כפי שיבואר
להלן.

1. המחמירים:

דעת החזו"א,
והסטייפלער - הגרי"י
קניבסקי זצ"ל (שלמים
מציון מצורע תשע"ו),
והגר"ח קניבסקי שליט"א
(דברי שיח תזריע תשע"ו),
והגר"ר מאיר ברנסדופר
זצ"ל (כעדות בניו), והגר"ר
אברהם ארלנגר שליט"א
(ברכת אברהם ח.פ.) וכן
שמעתי מהגר"נ קופשיץ
שליט"א וכן נוטה להכריע
בספר הלכות חג בחג (פרק
ב' הלכה ה') שלמרות
שניקו עדיין נשאר חיוב
בדיקה גמורה על כל הבית
בליל י"ד. כפשטות השו"ע
(תלג סעיף יא וציין בבאר
הגולה לדברי הראב"ן ויש
מציינים לזה מקור מדברי
הירושלמי) המכבד חדרו
בי"ג ניסן ומכון לבדוק
החמץ ולבערו אפילו אם
מכון לשם בדיקה (משנ"ב
ס"ק מד) ונזהר שלא
להכניס שם עוד חמץ, מכל
מקום צריך לחזור ולבדוק
בליל י"ד.

מנהג ישראל תורה

חובת בדיקה

הטעם בדעת המקילים שהובא בפנים שלא צריך לבדוק
מקום שניקו, יש לבאר בכמה אופנים:

א. ודאי אין כאן חמץ: בודאות אין כאן חמץ לחפש אחריו
ודינו כמקום שאין מכניסים בו חמץ, והרי המשנ"ב נימק
משום חורים וסדקים וכאן רואים שאין חורים וסדקים.

ב. הניקוי נחשב לבדיקה: כמבואר בט"ז (יו"ד קצט ס"ק ד')
שבשעת החפיפה בודקת גם כן, שאין לך בדיקה גדולה מזו
דאע"פ שאינה רואה במקום שחופפת סגי בהכי ודבר פשוט
שאם היא מעיינת ובודקת עצמה בשעת החפיפה דייה בכך
ואין צריך בדיקה מיוחדת דוקא, עכ"ד.

ויש להוכיח כן מדברי השו"ע (סימן תנ"א סעיף א') שכתב
לענין כלי חמץ, שישפשם היטב. ולא מזכיר בדיקה, כי הניקוי
והשפשוף עצמו הוא הבדיקה (בדיקת חמץ וביעורו עמוד קכ).

ג. כביעור: הניקוי נחשב כמו ביעור חמץ שעדיף מבדיקה,
שהרי מצות הבדיקה הוא רק הכשר לביעור. וגם אם נשאר
חמץ ודאי נעשה מטונף קצת - הגר"ח פ' שינברג זצ"ל (שער
המועדים עמוד נז).

ד. בדיקה ביד: כתב בדעת תורה (סעיף ב') בשם האשל
אברהם (בוטשאטש, תל"ד סעיף א'), וכן הכריע למעשה
הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות פסחים דף ח:), שער המועדים
עמוד נז) והגרש"ז אורבאך זצ"ל (הליכות שלמה פסח פ"ה
דבר הלכה אות ג'), שאם בוצע ניקוי יסודי בחורים ובסדקים,
באופן שדאג תוך כדי הניקוי שלא ישאר חמץ שוה לבדיקה
בנר, שהרי יש כאן בדיקה על ידי משמוש היד, והיד נוגעת בכל
החורים ואין חיוב בבדיקה שיהא דוקא על ידי ראייה בעינים,
כמו שמצינו בבדיקת נדה שמספיק על ידי משמוש.

וכן דעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי ח"א סימן קלו)
לענין כיסים שקשה לבדוק לאור הנר שיכול לבדוק על ידי
משמוש היד.

אולם נחלק עליהם הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני פסח
פ"ד ס"ב עמוד פה) שאין די בבדיקה וניקוי על ידי משמוש,
ואם אין יכול לבדוק הכיסים לאור הנר, יבדקם לאור החמה.

ה. אם בודק: מועיל בדיקה תוך כדי הניקוי, כמבואר בגמ'
(נדה דף נו.) שבדיקה מועיל תוך כדי כיבוד (בדיקת חמץ
וביעורו עמוד קלא). ❖

ופירש המשנ"ב (ס"ק מה) שהכיבוד אינו בדיקה גמורה שמא נשתייר חמץ באיזה גומא, ולכן צריך
לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. וטעם זה שלא תחלוק בין בדיקה לבדיקה מקורו
בדברי הגר"א (בדיקת חמץ וביעורו). והטעם בדיעה זו שיש חזקה על המקום שמכניסים בו חמץ,

וקבעו חז"ל שדוקא בדיקה כדין בליל י"ד מפקיע חזקה זו. אבל ניקיון אינו מפקיע חשש המצאות חמץ.

מקור קדום ידיעה זו: בספר **סדר היום** (סדר ביעור חמץ) - וז"ל, ולא יאמר אדם הרי הנשים ובני הבית כיבדו הכל ולא נשאר מקום שלא פינו מה צורך לבדיקה זו כי לא אמצא דבר אפילו הכי לא יסמוך על זה אף על פי שאמת הדבר שבדקו וחפשו הכל המצוה מוטלת עליו הלילה הזה מדברי סופרים לבדוק הכל לכתחילה כאילו לא נעשה דבר. ולשונו משמע קצת דאזיל בשיטת **הראב"ן** (בתחילת הספר סימן ז'), הובא **במרדכי** (סימן תקלה), שאין מועיל בדיקה וניקוי קודם י"ד ואפילו אם בודאי אין חמץ, חייב לבדוק משום שלא לחלק בזמן הבדיקה. אך נראה יותר שכוונתו שאין לסמוך בודאות שניקו הכל היטב ולא ימצא עוד כלום ועדיין יש חיוב בדיקה (בדיקת חמץ וביעורו). וכעין זה מבואר **בספר מעשה רב** (ס"ק ע"ח) - בדיקת חמץ בחורין ובסדקין, ואף על פי שבדק ביום צריך לבדוק לאור הנר אפילו בכל תיבה ואפילו בספרים שמשתמש בהם בשעת סעודה, ונמשך זמן הבדיקה מאוד.

2. המקילים:

דינו כמקום שאין מכניסים בו חמץ: כתב **האשל אברהם** (להבוטשאטש ריש סי' תל"ג), וכן הביא בספר **דעת תורה** (סי' תל"ג סעי' ב') בשם **הדעת קדושים** (לבעל האשל אברהם מבוטשאטש), שאע"פ שבדיקת חמץ צריך להיות דווקא בליל י"ד ולאור הנר, מכל מקום ידיעה בלא ראייה נחשבת כראייה ואין צריך דווקא בדיקה. ולכן באותם דברים שידוע באומדנא ברורה שאחר הניקיון אין בהם עוד חמץ ואין בהם חשש חורים וסדקים, הרי זה כמקום שאין מכניסין בו חמץ.

וכן כתב **הגר"י דרזי שליט"א** (שבות יצחק פסח פ"ו, הערות פסחים ח: עמוד נט) בשם **הגר"ש אלישיב זצ"ל**, שנהפך על ידי הניקיון למקום שאין מכניסים בו חמץ, וכן כותב נכד **הגר"ש הגר"י ישראלזון שליט"א** (בהגדש"פ עם פסקי **הגר"ש**) שהגר"ש לא היה בודק במקום שניקו היטב. וכעין זה כתב בהליכות והנהגות **להגר"ש** (הלכות פסח), ולדעת **הגר"ש** במקומות שהחמץ מתבער על ידי פעולות אלו, אין צורך לבדוק בנר דוקא. וכעין זה דעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה פסח פרק ה' ס"ק א' בשם **חידושי הגרש"ז**, ספר שלמי מועד) ניקוי הופכו למקום שאין מכניסים אולם זה גופא חיוב בדיקה לודא שאכן ניקו היטב מקום זה.

וכן דעת **הגר"ח גריינמן זצ"ל** (חידושים וביאורים פסחים דף ח.), וכן שמעתי **מהגר"מ סירוטה שליט"א**, וכן **בירר הג"ר יעקב פרידמן שליט"א** (בשיעורו ער"פ תשע"ו), וכן הורה **הגר"י מנת שליט"א** (מ.ק.), וכן **הכריע הגר"א דינר שליט"א** (מים חיים גליון 284 אד"ב תשע"ו), שהבודק ומכבד מקום או כלי באופן שבודאי לא נשאר שם חמץ, שאין בו גומות שיכול להיות שם חמץ מועיל בכל זמן, ואין צריך דוקא לאור הנר ובליל י"ד, דשפיר יכול אדם גם באמצע השנה לכבד ולנקות כראוי ובכך להפוך את המקום למקום שאין מכניסין בו חמץ. ובפשוטו גם ניקוי על ידי קטן או גוי מועיל כי במציאות אין כאן חמץ.

וכן שמעתי **מהגר"א ב קלינמן שליט"א** שודאי אפשר לסמוך על הניקיון, דאם לא כן לא שבת חיי לכל בריה, בשלמא בזמן הגמ' היה לכל אחד בית של ד' על ד', והיה שייך לבדוקו כולו כדין בליל י"ד. אבל בזמננו יצטרך לבדוק בית של כמה חדרים, עם מרפסות וחדרי שירות, ולפעמים גם חניות ומחסנים, ויש שצריכים לבדוק גם רכבים ומשרדים. וגם אם יהא ער כל הלילה לא יספיק לבדוק הכל שאין שם פירורי חמץ. ולכן בהכרח לסמוך על הניקיון והברכה הוא רק על עשרת הפתיתים, וטוב יעשה אם ישאיר פינה אחת שלא ניקה לפסח, כגון פינת החמץ ושם יחול חיוב בדיקה מעיקר הדין.

3. ביאור דעת המקילים

לדיעה זו מה שכתוב **בתרומת הדשן ונפסק בשו"ע** (סימן תל"ג סעיף יא) **ובחיי אדם ובשו"ע הגר"ז ובמשנ"ב** (תלג ס"ק מה) שכיבוד ביום י"ג אינו מועיל לסלק חיוב בדיקה, ואפילו עשה בדיקה ביום י"ג לאור הנר בחורין ובסדקין צריך לחזור ולבדוק בליל י"ד. הרי כבר פירש **בשער הציון** (ס"ק נו) וכן משמע **במשנ"ב** שהטעם הוא שמא ימצא חמץ בגומא. וזה שייך רק בכיבוד במטאטא או

בבדיקה גרידא שאין ידיעה ברורה שלא נשאר חמץ באיזה סדק או גומא, אבל בזמננו עושים ניקיון יסודי, ופנים חדשות באו לכאן ודאי נהפך דינו כמקום שאין מכניסים בו חמץ.

גם הנימוק הנוסף שכתב המשנ"ב משום שלא תחלוק בין בדיקה לבדיקה זה רק בבדיקה, שאין יכול לעקור חזקת החמץ על ידי דין בדיקה שאינה כתיקון חכמים, אבל אחרי ניקיון מוחלט דינו כמקום שאין מכניסים בו חמץ ומה בכך שעשה זה שלא כתיקון חכמים.

יסוד דיעה זו מבוסס על דברי המשנ"ב (סי' תל"ג ס"ק כ"ד) שבמקום שתרנגולים מצויים אין צריך בדיקה אלא רק כיבוד, כי הפירורים נאכלים על ידי התרנגולים וחתיכות גדולות נאספים על ידי הכיבוד. מבואר, שבמקום שאחר הכיבוד אין שום חשש די בכיבוד ואין צריך בדיקה.

חובת בדיקה וביעור !

במשנה (פסחים דף ב.) מבואר שיש חיוב לבדוק את החמץ בליל י"ד ניסן. הבדיקה הוא תחילת הביעור, שבכדי לבער את כל החמץ למחרת, צריך כבר מיום לחפש את כל החמץ, ולהניח בקרן זוית את כל החמץ העומד להשרף מחר.

כך מבואר **במשנ"ב** (סימן תל"ב ס"ק ג') שלכן נוסח הברכה על הבדיקה היא 'על ביעור חמץ', כיון שהוא לצורך הביעור הוי מעין הביעור. ואין מברכין 'על בדיקת חמץ' דאין זה סוף מצותו.

4. מה מברכים בבדיקת החמץ ?

בגמרא (פסחים דף ז.) מבואר: אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך. מאי מברך, רב פפי אמר משמיה דרבא אומר לבער חמץ. רב פפא אמר משמיה דרבא: על ביעור חמץ. והלכתא: על ביעור חמץ.

כך נפסק **ברמב"ם** (הלכות חמץ ומצה פרק ג הלכה ו) **ובשו"ע** (או"ח סימן תלב סעיף א) קודם שיתחיל לבדוק יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ.

5. ברכה לבטלה?

שאלה: קשה, מכיון שכיום מנקים היטב את הבית לפני פסח, ולדעת הרבה פוסקים (הובא בגליון הקודם) אם בוצע ניקיון יסודי שלא סביר שנשאר שם חמץ, נהפך להיות דינו כמקום שאין מכניסים בו חמץ, אם כן איך אפשר לברך ברכה על בדיקת חמץ, הרי יש כאן חשש ברכה לבטלה ?

6. תשובה:

בשאלה זו התחבטו הרבה מגדולי ישראל, וייסדו שגם לדעות שמקום נקי לפסח אין בו חובת בדיקה, עדיין יכול לברך על בדיקת חמץ במקומות הנקיים, מהטעמים שיפורטו להלן !

1. **לדעת המחמירים:** הנה לפי דעת המחמירים (הובא בגליון הקודם) שניקיון אינו מפקיע תורת מקום שמכניסים בו חמץ, ברור שמברך על החובה לבדוק את כל הבית בנר בליל י"ד להפקיע את החזקה שיש במקום זה חמץ. ולפי דיעה זו גם אם הכניסו כבר את החפצים לארון, טוב יעשה אם יחזור ויוציא את החפצים מן הארון ויבדוק היטב.

2. **פתיתים שפיזרו:** גם לדעת המקילים שמקום שניקו אותו פקע חיוב בדיקה, הרי מנהגנו כדברי הרמ"א (סוף סימן תלב) לפזר פתיתים בכל הבית, ושפיר חל חובת בדיקה וברכה על כך, דכעת יש כאן מקום שמכניסים בו חמץ. וכתב **בשער הציון** (תלב ס"ק י"ד) בשם הפתחי תשובה דכיום שהמנהג לכבד הבית מכל חשש חמץ קודם ליל י"ד יש למנהג זה יסוד מדינא. וייסד הגרי"ש **אלישיב זצ"ל** (הערות פסחים ח: עמוד נט) שכיום הניקיון הוא ודאות שאין חמץ, ולכן מעיקר הדין צריך להניח הפתיתים, ואם לא הניחם אין לברך על הבדיקה, שכן גם ללא בדיקה בנר יודע שהבית נקי שהרי אין בזמננו חורים וסדקים. ובלשון השעה"צ שכתב שבזמננו יש לזה יסוד מדינא משמע שאין זה ברכה לבטלה, הינו משום שבזמן השעה"צ היה חורים וסדקים ושייך עליו תורת בדיקה. אבל בזמננו אם ניקה היטב אין סיכוי למצוא כזית

חמץ שחייב בביעור ואין כאן תורת בדיקה כלל, ולא שייך לברך על ביעור חמץ כאשר החמץ כבר מבוער ומבורר.

3. **לברר אם ניקו מקום זה:** אולם נחלק עליו הגרש"ז **אורבאך זצ"ל** (הליכות שלמה פסח פ"ה סי"ב), וכך היה משיב לשואליו (בדיקת חמץ וביעורו עמוד קלג), שגם בזמננו שמנקים היטב חובה לברך אפילו אם לא הניח את עשרת הפתיתים, שיש חיוב לבדוק ולודא בכל מקום ומקום, שאכן ניקו אותו כראוי והצליחו לסלק את כל החמץ, ואם לא ינקו עכשיו. גם חובה לבדוק אם לא הכניסו חמץ לאחר הניקיון. והבודק בדיקה כזו יכול לברך על קיום המצוה, אפילו לא הניח פתיתים וגם אם בסופו של דבר לא מצא כלום. וכן שמעתי מהרבה מורי הוראה שליט"א, וכן שמעתי מהגר"א **כהן שליט"א**, וכעין זה שמעתי בשם הגר"מ **ידלר שליט"א**, שבדיקת חמץ כיום הוא בגדר 'פיקוח וביקורת' על כל הבית, מה ניקו ומה לא - וגמר הניקיון בשעת הצורך (י.א.ל.).

4. **בשום מקום משהו:** ודעת הגר"ש **הלוי ואזנר זצ"ל** (קובץ מבית לוי ח"א עמוד כד) שראוי להשאיר מקום מסוים בבית שלא נוקה כדין שיהא חיוב בדיקה שם לכל הדעות. וזה על פי מה שכתב **האשל אברהם** (להבוטשאטש ריש סי' תל"ג), שמכל מקום יקיים בדיקה כתקנת חז"ל 'בשום מקום משהו', ולכאורה כוונתו שישאיר מקום שלא ינקו אותו ושם יקיים חובת בדיקת חמץ. וגם מקום קטן סגי לקיום חובת בדיקה, כמבואר **במ"א ובאר היטב** (סימן תלג ס"ק יב) **ובשעה"צ** (תלג ס"ק ה') שיכול לבדוק הכל קודם לפני ליל יד, ובליל י"ד יבדוק מקום אחד או חדר אחד. וכע"ז מבואר **במשנ"ב** (תלג ס"ק ו').

5. **לא מועיל ניקוי ובדיקה קודם י"ד:** ניקוי שבוצע קודם ליל י"ד, נשאר חובת בדיקה, לדעת הרב"ן (בתחילת הספר סימן ז'), והמרדכי (סימן תקלה), ויסודו **בירושלמי** (פ"ק ה"א) שלא תחלוק בין בדיקה לבדיקה. ולכן אפילו אם שבדק ביתו לאור הנר בליל י"ג צריך לחזור ולבדוק מחדש בליל י"ד בנר ובברכה, אף שיודע שבדאי אין שום חמץ, שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. ובזמן הבדיקה חייבו חכמים לבדוק דוקא בליל י"ד, ולשיטתו גם ניקוי מוקדם לא יועיל.

אכן להלכה נפסק **במשנ"ב** (תלג ס"ק א') בשם רוב האחרונים דלא כרב"ן, ומועיל בדיקה קודם י"ד. ומבואר מדברי השער הציון (ס"ק ה' וס"ק נו) דבמקום הצורך מותר אפילו לכתחילה, אם משייר חלק מביתו לליל י"ד. ואם כן יוצא שמעיקר הדין מועיל ניקוי מוקדם.

וכתב **בנטעי גביראל** (פסח ח"א פרק כג הערה ז') בשם הגה"ק **מפאפא זצ"ל**, וכן כתב הגר"מ **שטרנבוך שליט"א** (הגדש"פ מועדים וזמנים בסוף הספר) ובספר **סידור פסח כהלכתו** (פי"ג הערה 1), וכן כתב הגר"צ **פלמן זצ"ל** (שלמים מציון מצורע תשע"ו) שבכל הארונות ומגירות שמכנינים אותם לפסח ויש טורח לסלק כל החפצים ולהחזירם למקומם, בליל בדיקת חמץ, יבדוק אותם אחר הניקוי בלילה לאור הנר בלי ברכה, או ביום במרפסת, או נגד חלון פתוח, ושוב אין לו חיוב לבדוק בליל י"ד.

ולא חשיב שעוקר תקנת חכמים. א. שכלפי זה יכול לסמוך על האחרונים שהובאו **בשעה"צ** (תל"ג ס"ק ה') שאפשר לבדוק לכתחילה בליל י"ג. ב. יתקים התקנה בבדיקה בברכה, במה שבדק את שאר הבית במקום שלא בדק שם את החמץ מקודם.

6. **בדיקה כל דהוא בלא חיפוש היטב:** כתב **בשערי תשובה** שנוהגים המוני עם שעושים בדיקה קלושה בליל י"ד. וכן כתב בספר **דעת תורה** (סי' תל"ג סעי' ב') בשם **הדעת קדושים** (לבעל האשל אברהם מבוטשאטש), וכן בשו"ת **קנין תורה** (חלק ב' סימן קכב), שרוב העולם סומכים על זה, ומהאי טעמא בליל י"ד מספיק לעשות בדיקה כל דהוא לאור הנר, ואין צריך חיפוש היטב.

וכן מורים למעשה הג"ר **ישראל יעקב פישר זצ"ל** (הליכות אבן ישראל עמוד פב), ובנו הג"ר **יהודה פישר שליט"א**, והג"ר **יעקב הורביץ זצ"ל** מאופקים (מ.ז.) שבמקום נקי לפסח מספיק

הערות מבני החבורה

איך מפקיעים חזקת מקום שמכניסים בו חמץ

שאלה: מכיון שיש חזקה על המקום שמכניסים בו חמץ, מה מועיל ניקיון, הרי סוף סוף נשאר בחזקתו שהיה בו חמץ, ולא היה בדיקה כתקנת חכמים שיפקיע תורת מקום שמכניסים בו חמץ.

תשובה: יש בזה דעות בפוסקים וכפי שיתבאר.

3 ימים: חידוש נפלא כתב הגר"ש קלוגר זצ"ל (בהגהות חכמת שלמה על השו"ע) שתלוי אם הניקוי בוצע ב-ג' ימים לפני פסח צריך בדיקה אבל אם הניקוי בוצע יותר מ-ג' ימים לפני פסח אין טעון בדיקה משום שכבר הוחזק ג' ימים כמקום שאין מכניסים בו חמץ שפיר צריך לבדוק מקום שניקו בתוך ג' ימים לפסח.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סוף סימן קס"ו) שהקשה על דברי החכמת שלמה. ועורר הגר"ר עקיבא משה שינברגר שליט"א שיש לחוש לדברי החכמת שלמה ולבדוק היטב במקום שניקו תוך ג' ימים לפסח. כי בעצם כיון שנקי אין צריך לבדוק מעיקר הדין, ורק שאי אפשר לעקור תקנת חכמים, ולזה אפשר לסמוך להקל על פי דברי החכמת שלמה, דיותר מג' ימים פקע חזקת מקום שמכניסים בו חמץ.

30 ימים: מאידך שמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א על פי פשטות הגמ' (פסחים דף ו') ונפסק בשו"ע (סימן תל"ו סעיף א' וסעיף ב') שיש חיוב בדיקה מל' יום קודם לחג, ולכן רק אם הניקוי בוצע ל' יום קודם לחג חשיב מקום שאין מכניסים בו חמץ, אבל אם הניקוי בוצע בתוך ל' יום לפסח טעון בדיקה, כי ל' יום לפני פסח חל חיוב בדיקה. ❖

בדיקה קלושה מלמעלה לראות שאכן המקום נקי, אפילו בשעת הניקוי קודם י"ד ביום, ומספיק לזה פנס ובדיעבד מספיק אור הפלורסנט בלבד ואין חיוב לבדוק עם נר. והורה הגר"ר אברהם דוב ליטמנאוויץ שליט"א שמספיק לזה בדיקה של אשה, (ואין מועיל קטן או גוי, שאין בהם קיום של חובת בדיקה).

אכן עיין בשלמים מציון (מצורע תשע"ו) שהקשה דדברי השערי תשובה תמוהים, הלא החפצא של בדיקה הוא בדיקה וחיפוש בבית כדי לראות שאין שם חמץ, ואם הוא עושה את הבדיקה בהעברה בעלמא איך אפשר להחשיב את זה כבדיקה הרי באופן כזה אינו בודק כלום. ואיך יברך בבדיקה שכמעט ואינו בודק כלל, כי אם בהעברה בעלמא ע"כ. ואולי יש לתרץ קושיתו לפי דברי הגרש"ז אורבאך זצ"ל שצריך לודא שאכן ניקו היטב בכל המקומות, ושפיר נחשב זה לבדיקה כדין.

7. שקית חמץ: עוררו הגר"י מנת שליט"א (מ.ק.) והגר"מ ברנסדופר שליט"א (ח.ר.) שאם אחרי שניקה את המקרר המשיך להכניס שם חמץ בשקיות אטומות חוזר להיות דינו כמקום שמכניסים בו חמץ וצריך בדיקה אולי השאיר שם שקית של חמץ, ועוד שיתכן שנפלו פירורים בהכנסת ובהוצאת החמץ מהשקיות.

7. עוד הסבר איך מברכים היום על הבדיקה

חיפוש גומות: כתב הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד ס"ג) לבאר את דברי השו"ע (סי' תל"ג סעי' י"א) 'המכבד חדרו ב"ג בניסן ומכוין לבדוק החמץ ולבערו ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ אעפ"כ צריך לבדוק בליל י"ד', וביאר המשנ"ב (ס"ק מ"ה) 'שהכיבוד אינו בדיקה גמורה שמא נשאר חמץ באיזה גומא, ואפי' אם בדק לאור הנר בחורין ובסדקין ג"כ צריך לחזור ולבדוק בלילה ככל ישראל שלא תחלק בין בדיקה לבדיקה', כותב החוט שני שהבדיקה היא הא גופא, לברר שאין גומות שיכול להתפס שם חמץ וכן לברר שבאמת ניקו את המקום כמו שצריך.

עינינו רואות: והוסיף שם בחוט שני (עמוד ס"ד), 'ולפלא על אותם שמקילים במצות בדיקת חמץ או שפוטרים מלבדוק מקומות שכבר כיבדום ורחצו היטב ב"ג על סמך שאין שם גומות, כמו ארונות מטבח שמצופים בפורמיקה או מקררים של זמנינו שלכאורה במבט שטחי אין שום גומות, ומוסיפים לטעון שאחרי הכיבוד הוא נחשב כמקום שאין מכניסים בו חמץ.

וזה אינו, שענינו רואות שישנם פעמים שאחרי הכיבוד לפסח מוצאים בפינות ובזוויות וכיוצ"ב פירורי חמץ או איזה פינה שלא ניקו היטב או לא ניקו כלל, וכל זה בכלל גומות. ואין הכי נמי אם רואה בבדיקת חמץ שאין גומות וכיוצ"ב הרי המקום בחזקת בדוק. ומה להם לזלזל ולהפחית במצוה שיסודה לבדוק ולברר שאין ברשותנו חמץ' עכ"ל.

ועיין במה שכתב החוט שני (עמוד פה) שהמנקה כלי אינו טעון בדיקה, משום שכל הבדיקה הוא לבדוק שמא נשאר חמץ בחורים ובסדקים, ובדבר שאין בו חורים וסדקים אין שום חשש.

לשיטת החזו"א: והעירו שדברים אלו מובנים רק לפי דעת החזו"א (או"ח סי' קט"ז סוף ס"ק י"ג) שיש חובת בדיקה וביעור גם על פירורים פחות מכזית כל שראוי למאכל, ולכן צריך לבדוק גם אחרי הניקיון האם נשאר פירורים.

אבל לדעת המשנ"ב (סי' תל"ג שעה"צ ס"ק ל"ג, וכן סי' תמ"ב שעה"צ ס"ק ס', וכן סי' תמ"ד מ"ב ס"ק ט"ו) שעל פחות מכזית אין חיוב בדיקה וביעור, כמעט ולא שייך אחרי הניקיון למצוא כזית שלא נוקה.

8. גם כיום שייך גומות

סברא מכרעת - כתב הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני פסח פ"ב ס"ק ט' עמוד פה פז) גם כיום שייך גומות, ונשאר חיוב בדיקה לודא שלא נשאר חמץ בפינות. אולם במקום שאין חשש גומות, כגון כלים שניקו אותם היטב ואין בהם חורים וסדקים, אין טעון בדיקה. והסברא לכאורה בדברי הגר"נ שבעצם הוא אוחז שזה נקרא עדיין מקום שמכניסים בו חמץ ורק שאם לא שייך שישאר שם חמץ אז לא צריך לבדוק כי אין עליו שם בדיקה, ולכן מובן הכרעתו לגבי כיסים שאם כיבס את הכיסים כלפי חוץ אין טעון בדיקה כי לא שייך שישאר חמץ, אבל אם הכיסים כלפי פנים ששיך בעולם שישאר ממילא נשאר חיוב בדיקה כעיקר הדין. אכן לדעת המחמירים כפי שאמר הגר"מ ברנסדופר זצ"ל בשיעורו ערב פסח (נ.ג.ל.) שנשאר חיוב בדיקה גם במקום שלא שייך שנשאר שם חמץ, כגון על גבי השיש במטבח, כי רק בדיקה מפקיע את החזקת מקום שמכניסים בו חמץ.

וזה כעין דברי הרב ספטימוס שליט"א (בספרו שער המועדים) שיש לחלק איך ידוע שאין בו חמץ, שאם ידוע מכח ניקוי גמור כגון במים וסבון, שם לדעת רוב הפוסקים נחשב מקום שאין מכניסים בו חמץ שהופקע הסיכוי שישאר שם חמץ, אבל יש מקום שידוע רק מכח הבדיקה שראה תוך כדי הניקיון שאין שם כלום ושם אין ודאי גמור, והרי התרומת הדשן שכתב לא תחלק בין בדיקה לבדיקה זה שייך רק כשיש תורת בדיקה עדיין כשלפני זה בדק אז שייך לא תחלק (מ.ק.).

באופן אחר - שמעתי מהגר"י טשזנר שליט"א שאם ניקה ושוב לא נגע בו כלל חשיב מקום שאין מכניסים בו חמץ, אבל ברוב המקומות בבית שגם אחרי הניקיון ממשיך להשתמש בו, למרות שנזהר לא להכניס שם חמץ, מכל מקום עדיין צריך בדיקה כדין, שזה בכלל מקום שמכניסים בו חמץ, ומספיק בדיקה קלושה מלמעלה שאכן המקום נשאר נקי. אבל אחרי בדיקת חמץ כבר יש זהירות יתירה ולא חיישינן אולי חזר והכניס שם חמץ.

באופן נוסף - שמעתי מהגר"א כהן שליט"א (מבית שמש) שודאי לכתחילה צריך לבדוק היטב בנר בלילה בכל מקום שמנקה, אולם בדיעבד שכבר החזיר את כל החפצים לארון אין חייב לחזור ולפנות את הכל כדי לבדוק בנר, וכלפי זה יוכל לסמוך על סברת המקילים שמתקיים חיוב בדיקה על ידי הניקיון בצירוף בדיקה מלמעלה לוודא שאכן מקום זה נקי היטב לפני פסח חל חיוב בדיקה. ❖

'צומק הפסח'

אתראות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823